

Doç. Dr. Türkmen Göksel
Doç. Dr. Yetkin Çınar

Sandalye Dağıtım Mekanizmasının Temsilde Adalet Açısından İhmal Edilen Önemi

“Seçim sistemi” basitçe “oyların sandalyelere dönüştürülmesi” olarak tanımlanabilir. Oylar sandalyelere / temsilciliklere dönüştürülürken matematiksel veya sistem tasarımından kaynaklanan nedenlerle orantısızlık (sapma) meydana gelebilir. Bu bağlamda bir seçimde partilerin aldıkları oy oranı ile elde edilen sandalye oranı arasındaki fark olarak tanımlayabileceğimiz “temsilde orantısızlık” seçim sistemini oluşturan birçok parametreye bağlıdır. Bunlardan en önemlileri; seçim barajı, seçim çevre sayısı, seçim çevrelerine tahsis edilen milletvekili sayıları ve sandalye dağıtım mekanizması olarak sayılabilir. Çoğu durumda yukarıda bahsi geçen faktörler arasından örneğin barajın etkileri yoğun bir şekilde tartışılırken, diğer adı “seçim / dağıtım formülü” olan sandalye dağıtım mekanizmasının önemi ve temsilde orantısızlık üzerindeki etkisi ihmal edilmekte, tartışma konusu yapılmamaktadır. Halbuki oyların dağılımına bağlı olarak bu mekanizma orantılı temsilde oldukça önemli sapmalar doğurabilir. Bu değerlendirme notunda sandalye dağıtım mekanizmasının - Türkiye örneğinde- temsilde adalet açısından ne kadar önemli olduğu gösterilecektir.

Oransal temsil sisteminde partilerin her bölgede elde ettikleri oy oranlarına göre o bölgeye tahsis edilen sandalyelerin dağıtılması işlemine "seçim formülü" ya da "sandalye dağıtım mekanizması" adı verilmektedir. Genel çerçevede dört temel sandalye dağıtım mekanizması sayılabilir. Bunlardan ilki ülkemizde de uzun zamandır uygulanmakta olan d'Hondt yöntemidir. Diğer yöntemler ise Droop, Hare ve Sainte-Lague (SL) olarak sayılabilir. Bu mekanizmalarda kullanılan hesaplama yöntemlerinin ayrıntıları için benzeri diğer çalışmalarla birlikte Göksel ve Çınar (2011) s. 21-26'ya bakılabilir. ¹

Bu yöntemler temsilde adalet-yönetimde istikrar bağlamında düşünüldüğünde d'Hondt metodu yönetimde istikrarı ön plana çıkarırken (bir başka deyişle en çok oyu olan partiye avantaj sağlarken), Hare ve Sainte-Lague yönteminin bahsi geçen diğer yaklaşımlara göre temsilde adaleti daha çok öne çıkardığı söylenebilir. Droop ise bu yaklaşımlara göre temsilde adalet ve yönetimde istikrar kavramlarına daha dengeli yaklaşmaktadır.

Aşağıdaki tabloda bu dört farklı sandalye dağıtım mekanizması, 2015 Milletvekili Genel Seçimi'nde oluşan oy oranlarına göre hesaplanarak, bu mekanizmaların ortaya çıkardığı / çıkarabileceği sandalye dağılımları ortaya konmaktadır. Diğer bir deyişle, Tablo 1'de, hâlihazırda uygulanan d'Hondt yönteminin uygulanması ile (mevcut durum) ve "diğer üç sandalye dağıtım mekanizması uygulansa idi" oluşacak sonuçlar (milletvekili sayıları) sunulmuştur.

Tablo 1. 2015 Oy Oranları Temelinde Dört Farklı Sandalye Dağıtım Metodu ile Sandalye Sayıları

Parti	Oy Oranı	Sandalye Sayıları			
		Dağıtım Yöntemi			
		d'Hondt	Droop	Hare	SL
AKP	% 40.87	258	246	237	236
CHP	% 24.95	132	133	136	136
MHP	% 16.29	80	88	97	95
HDP	% 13.12	80	83	80	83
Diğer	% 4.77	-	-	-	-
Toplam	%100	550	550	550	550

Tablo 1'de görüldüğü ve başta da belirtildiği üzere, sandalye dağıtım mekanizmaları ciddi şekilde partilerin sahip olacağı sandalye sayılarını etkileyebilmektedir. Mevcut sistemde sandalye dağıtım metodu olarak d'Hondt yönteminin tercih edilmiş olması sürekli olarak birinci partilere avantaj sağlamakta ve temsilde adaleti bozucu etki yapmaktadır. Bu durum 2015 genel seçimlerinde de gerçekleşmiştir.

¹ Bu dört yöntem de hâlihazırda farklı ülkeler tarafından uygulanmaktadır. Fakat diğer ülkeler ile kıyaslama yapılsa dahi diğer hiçbir ülkede % 10 gibi çok yüksek bir barajın olmadığı da yönetimde istikrar-temsilde adalet açısından hesaba katılmalıdır.

Tablo 2 incelendiğinde ise temsilde adalet açısından yöntemlerin doğurduğu sonuçlar daha açık bir şekilde görülecektir. Tablo 2’de bahsi geçen “ideal temsil” kavramı partilerin aldıkları oy oranında sandalye çıkarmaları anlamına gelmektedir. % 10 baraj nedeniyle meclis dışı kalan % 4.77 oranındaki oylar da barajı geçen 4 partinin oylarına oransal bir şekilde eklendikten sonra, her bir partinin temsilde adalet açısından ideal durumda kaç sandalye çıkarması gerektiği Tablo 2’de sunulmuştur. Ayrıca her bir sandalye dağıtım mekanizması ile oluşan sapmalar da hesaplanmıştır. Sapmalar, her bir sandalye dağıtım mekanizması için ayrı olarak analize konu olan sandalye dağıtım mekanizması ile her parti için elde edilen sandalye sayısı ile her partinin ideal durumda elde edeceği sandalye sayısının -mutlak değer olarak- farklarının hesaplanması ve daha sonra 4 parti için toplanması şeklinde elde edilmektedir. (Örneğin 1. parti % 40.87 oy almıştır. Meclise giremeyen % 4.77’nin de % 40.87’si 1. partinin aldığı yüzdeye yani % 40.87’ye eklenince 1. parti için oy oranı % 42.82 olarak elde edilmektedir. 550 toplam milletvekili sayısının % 42.82’si ise yaklaşık 236 yapmaktadır. Örneğin d’Hondt yöntemine göre, bu parti tarafından çıkarılan 258 sandalye sayısı ile ideal durumdaki 236 sandalye sayısının - mutlak değer- farkı da sapmayı yani 22’yi vermektedir).

Tablo 2. Farklı Sandalye Dağıtım Metotlarında İdeal Temsilden Sapmalar

Parti	İdeal Temsil Durumunda Olması Gereken Sandalye Sayıları	Sapmalar			
		Dağıtım Yöntemi			
		d'Hondt	Droop	Hare	SL
AKP	236	22	10	1	0
CHP	144	12	11	8	8
MHP	94	14	6	3	1
HDP	76	4	7	4	7
Toplam	550	52	34	16	16

Tablo 2’ye göre temsilde adalet açısından en olumsuz sonuçlar doğuran sandalye dağıtım mekanizmasının d’Hondt olduğu görülmektedir. Hare ve SL metotları ise temsilde adalet açısından en olumlu sonuçları veren sandalye dağıtım mekanizmalarıdır. “Temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” ikilemini bağdaştırma açısından bu çalışmada önerilen yöntem ise, bu iki ilkeyi mevcut durumda uygulanan d’Hondt’a göre daha dengeli bir biçimde alan ve aynı zamanda yöntemsel olarak hâlihazırda uygulanmakta olan d’Hondt metoduna da oldukça benzeyen Sainte-Lague yöntemidir. Yöntemsel benzerlik bu yöntemi kamuoyunun çok daha kolay anlayıp benimsemesini de sağlayabilecektir.

KAYNAK:

Göksel, T., Çınar, Y, Mevcut Seçim Sisteminin İyileştirilmesine Yönelik Sayısal Analizler ve Politika Önerileri, TEPAV yayını, No. 52., 2011, Ankara.